

Opinie Rosji: Społeczeństwo, Demokracja, Europa

EU-RUSSIA CENTRE / CENTRUM LEWADA

Wprowadzenie

Od końca siedemnastego wieku, kiedy Piotr Wielki po raz pierwszy „otworzył okno” na Zachód, toczą się dyskusje na temat tego, czy Rosja jest, czy też nie jest częścią Europy. Rosyjscy i europejscy specjaliści od nauk politycznych nadal spierają się o miejsce Rosji we współczesnym, zglobalizowanym świecie.

Ale czy kiedykolwiek spytano samych Rosjan, gdzie jest ich miejsce lub czego chcą? Jak dowodzi historia Rosji, jej mieszkańcy nigdy świadomie nie głosowali za zmianami narzuconymi im przez różne ustroje. Teraz, gdy handel i energia zbliżają Europę i Rosję, pojawia się pytanie, co czują Rosjanie odnośnie zmian, jakie nieodwracalnie nadchodzą?

Badanie przeprowadzone pod koniec 2006 roku dało Rosjanom okazję, aby odpowiedzieć na te i inne pytania, m.in. o ich poglądy na temat Europy, demokracji, praw człowieka, gospodarki rynkowej oraz swobód osobistych.

Teraz, gdy toczą się negocjacje w sprawie nowego Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy (PCA), jest dobry moment na postawienie powyższych pytań. Niezależnie od tego, jaką formę przybierze nowa umowa, zawarte w niej będą odniesienia do wartości, które powinny być wspólne dla obu partnerów. W istocie wartości te muszą stać się podstawą stosunków między nimi. Przeprowadzone badanie pokazuje, że określenie wspólnych wartości to zaledwie połowa wyzwania – drugą stanowi znalezienie wspólnego rozumienia tychże wartości.

Warto zacząć od samego terminu „demokracja” i pytania, czy Rosja jest na nią gotowa? Na przestrzeni lat odpowiedzi Rosjan na to pytanie przyniosły mnóstwo niestandardowych opisów tego ustroju – „kierowana”, „suwerenna”, czy „nasza własna prawomyślność”. Dziś Rosjanie ponownie w milczeniu obserwują jak ich życie się zmienia. Z rezygnacją dostosowują się do każdego kolejnego modelu rządów.

Mieszkańcy Rosji, tak jak wcześniej, studiują, pobierają się, rodzą dzieci, wyjeżdżają z kraju, umierają, zakładają firmy, płacą podatki i dbają o przyszłość swoich rodzin. Rządziej jednak niż w czasach ZSRR korzystają ze swojego obywatelskiego prawa do głosowania. Są coraz bardziej obojętni wobec polityki. Podobnie jak obywatele wielu innych krajów zachodnich, Rosjanie coraz bardziej koncentrują się na określaniu swoich celów życiowych i stają się coraz większymi indywidualistami w życiu osobistym. Ta zmiana stała się możliwa dopiero od chwili, gdy Rosjanie zaczęli móc kupować domy, nabywać udziały w rosyjskich przedsiębiorstwach, pracować i uczyć się w różnych miejscach oraz uzyskiwać dochody, których granice wyznaczają jedynie ich własne umiejętności, koneksje oraz energia osobista.

Dla tych, którzy opanowali sztukę korzystania z nowych możliwości i przystosowali się do zmian zachodzących w kraju, Rosja jest wygodnym, stawiającym wyzwania, ryzykownym, ale przyjemnym miejscem do życia. Spora liczba Rosjan ma przyzwoite wykształcenie, więcej niż jeden dom i samochód, wysokie dochody, wyjeżdża za granicę i generalnie wyznaje zachodnie wartości. Ich własne doświadczenia oraz wzbogacenie stanowią dowód, jak ważne są wartości „i swobody demokratyczne, bez których żadne zmiany nie miałyby miejsca”.

Jednak większość mieszkańców Rosji nie potrafiła skorzystać na zmianach. Na przeszkodzie stanęły lata spędzone w systemie państwowego protekcjonizmu, przystawiona melancholijność rosyjskiej duszy, wiek, niepełno-

sprawność czy inne okoliczności. Nie doświadczyli lub może nie myśleli o wielu problemach, z którymi regularnie stykają się ich zamożniejsi, lepiej wykształceni rodacy: korupcji, braku ochrony praw własności, arbitralnym działaniu „siłowników” (służby specjalne), niesprawiedliwych wyrokach sądowych, ograniczeniach w dostępie do informacji itd. Koncepcje praw człowieka, swobód obywatelskich oraz demokracji nadal są czystą abstrakcją dla tej mniej uprzywilejowanej części rosyjskiego społeczeństwa. Ich potrzeby są bardziej podstawowe, a przejawiane wartości – dość indywidualne. Rosjanie często wykazują gotowość poświęcenia demokratycznych swobód i praw w zamian za obietnice większego wsparcia ze strony państwa i – ostatecznie – lepszej jakości życia.

Historia pokazuje, że niemożliwe jest stworzenie recepty zapewniającej szczęście i pomyślność całemu społeczeństwu. Możliwe, a wręcz konieczne, jest stworzenie warunków, w których ludzie mają większe możliwości realizowania swoich marzeń i ambicji. Czy to w biznesie, w edukacji, w polityce, czy w innych sferach.

Rosyjskie elity rządzące bezowocnie poszukując „narodowej idei”, określając kto jest sprzymierzeńcem, a kto wrogiem oraz dokonując redystrybucji własności, ryzykują tym, że pominią interesy i pragnienia większości społeczeństwa.

Jednocześnie osoby znajdujące się u władzy w innych krajach Europy nieustannie kontaktują się ze swoimi rosyjskimi odpowiednikami. Otrzymują informacje z oficjalnych rosyjskich źródeł i mediów, obserwują niepokojące zdarzenia dotyczące Rosji i wciąż usiłują zrozumieć, dlaczego Rosjanie nie bronią swoich swobód demokratycznych.

Europa zakłada, że rosyjskie przekonania, ambicje, preferencje oraz wartości są takie same, jak w pozostałych krajach Europy. Trudno jest jej zrozumieć przyczyny leżące u podstaw biernej postawy politycznej większości Rosjan, której towarzyszy niespotykana na Zachodzie popularność rządzących elit.

Zrealizowane badanie pozwoliło spojrzeć na to, jak Rosjanie rozumieją demokrację, liberalizm, własność prywatną, prawa człowieka oraz swobody obywatelskie; dlaczego i jak takie przekonanie się rozwinęło; kto ze świata politycznego poza Prezydentem jest postrzegany pozytywnie i dlaczego oraz co łączy i dzieli Rosjan od Europy.

Dziś bardziej niż kiedykolwiek w przeszłości jest niezwykle istotne, aby Europejczycy i Rosjanie rozumieli się nawzajem. Można mieć nadzieję, że obopólne zrozumienie nas zbliży.

M. Ordżonikidze

Sekretarz Generalny
Centrum UE-Rosja

WSTĘPNE WYNIKI

1. ROSJA A EUROPA

- 71% Rosjan nie uważa się za Europejczyków; jedynie jedna piąta postrzega swój kraj jako część kultury europejskiej, a 45% przekonana jest, że Unia Europejska (UE) stanowi zagrożenie dla rosyjskiej niezależności.
- Najczęściej (3/4) Rosjanie podzielają przekonanie, że ich kraj jest częścią Eurazji i podąża własną ścieżką rozwoju, niż że stanowi część Zachodu i powinien dążyć do większego zbliżenia z Europą czy USA (jedynie co dziesiąty).

Z którym z poniższych stwierdzeń najbardziej się zgadzasz?

	2003 ¹ (%)	2006 (%)
Rosja stanowi część Zachodu i powinna bardziej się zbliżyć do Europy oraz USA	12	10
Rosja jest państwem Eurazji i ma własną ścieżkę rozwoju	76	75
Rosja jest krajem Wschodu i powinna dążyć do współpracy z krajami Azji	6	6
Nie mam zdania	6	9

- 45% Rosjan jest przekonanych, że Unia Europejska (UE) stanowi potencjalne zagrożenie dla rosyjskiej niezależności.

Czy Unia Europejska stanowi potencjalne zagrożenie dla Rosji?

	(%)
Tak	45
Nie	37
Brak odpowiedzi	17

- Spośród tych, którzy postrzegają UE jako zagrożenie, 1/4 uważa, że wiąże się ono z możliwością utraty przez Rosję jej niezależności finansowej i przemysłowej; 15% boi się narzucenia obcej kultury, jak również utracenia przez Rosję swojej niezależności politycznej.
- Postawy Rosjan wobec Zachodu ulegają zmianom. Przeprowadzona przez Centrum Lewada analiza wcześniej przeprowadzonych badań pokazuje, że w 2000r. 35% Rosjan uważało, iż zachodnia demokracja i kultura są niszczące dla Rosji, natomiast pod koniec 2006 roku odpowiadało w ten sposób już 42% Rosjan.
- Jedna trzecia badanych uważa, że Rosjanie postrzegają kraje europejskie jako sąsiadów i partnerów, z którymi trzeba umacniać i rozwijać długofalowe stosunki, podczas gdy 29% uważa UE za głównego partnera handlowego swojego kraju.
- Dla prawie jednej trzeciej Rosjan atrakcyjna jest jakość życia w krajach UE, a prawie jedna czwarta postrzega UE jako atrakcyjne miejsce do życia i pracy.
- Jedna trzecia badanych uważa, że kraje europejskie to sąsiedzi i partnerzy, z którymi trzeba umacniać i rozwijać długofalowe stosunki, podczas gdy prawie (24%) uważa UE za głównego partnera handlowego swojego kraju.
- Rosjanie sądzą, że Europejczycy uważają Rosję przede wszystkim za „źródło surowców” (40%), „źródło wiedzy dla zachodnich firm i instytucji naukowych” (25%) oraz za „miejsce dla korzystnych inwestycji” (24%).

Jak zdaniem Rosjan ich kraj jest postrzegany przez kraje europejskie? Jak kraje europejskie są postrzegane w Rosji? (Respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź)

Rosja jest najczęściej postrzegana przez kraje europejskie jako...	(%)	Kraje europejskie są najczęściej postrzegane przez Rosjan jako...	(%)
Źródło surowców	40	Sąsiedzi oraz partnerzy, z którymi należy umacniać i rozwijać stosunki	32
Źródło technicznej wiedzy eksperckiej dla zachodnich firm oraz instytucji naukowych	25	Kraje mające wysoki standard życiowy	29
Miejsce dla rentownych inwestycji	24	Główni partnerzy handlowi	24
Kraj, gdzie prawo nie obowiązuje tych, którzy mają pieniądze	20	Atrakcyjne kraje do pracy lub emigracji dla Rosjan	23
Kraj słabo rozwinięty, nieprzewidywalny i agresywny	17	Ośrodki wartości kulturowych oraz historycznych	10
Sąsiad oraz partner, z którym należy umacniać i rozwijać stosunki	15	Potencjalni agresorzy złączeni militarnym blokiem NATO	8
Ojczyzna ludzi rozrzutnych	14	Wykonawcy polityki USA na kontynencie Eurazji	7
Potencjalny przeciwnik militarny	12	Brak odpowiedzi	16
Kraj, z którego do Europy przybywają niechciani emigranci	9		
Wielka potęga z bogatym dziedzictwem kulturowym	8		
Kraj kontrolowany przez KGB	4		
Brak odpowiedzi	12		

- Pytana o cele utworzenia UE, prawie połowa przebadanych Rosjan (46%) twierdzi, że miały one charakter gospodarczy, podczas gdy jedna czwarta (26%) sądzi, że chodziło o zapewnienie długofalowego rozwoju, tym samym przynosząc swobodę przemieszczania się oraz inne demokratyczne swobody obywatelom państw członkowskich UE.
- Główne korzyści z członkostwa w UE Rosjanie upatrują w swobodzie pracy i studiowania w każdym z 27 Państw Członkowskich (49%), wspólnej walucie (38%), możliwości podróżowania bez wiz (38%) oraz wspólnym ustawodawstwie (25%).
- Postawy wobec krajów członkowskich UE nie są jednolite. Na czele listy krajów postrzeganych jako nieprzyjazne wobec Rosji znajdują się Łotwa i Litwa. Z kolei Niemcy są uważane za jednego z ważniejszych sprzymierzeńców Rosji.

Wybierz pięć krajów, które według Ciebie są bliskimi przyjaciółmi oraz sprzymierzeńcami Rosji.

	Maj 2005 (%)	Maj 2006 (%)
Białoruś	46	47
Niemcy	23	22
Kazachstan	20	33
Ukraina	17	10
Indie	16	15

Wybierz pięć krajów, które według Ciebie są nieprzyjazne i wrogo nastawione wobec Rosji.

	Maj 2005 (%)	Maj 2006 (%)
Łotwa	49	46
Litwa	42	42
Gruzja	38	44
Estonia	32	28
USA	23	37

- Według opisywanego tu badania, a także poprzednich, przeprowadzonych przez Centrum Lewada, Rosjanie mają sprzeczne poglądy na temat Europy. Z jednej strony uważają, że Rosja nie jest ani krajem Europy, ani państwem Eurazji (75% uważa, że Rosja jest „wyjątkowa”), ale z drugiej strony dobrze im jest z zachodnimi technologiami i dobrami luksusowymi. Wygląda na to, że uważają, iż Rosja jest wyjątkowa i ma własne priorytety oraz podejście do wszystkiego – w tym własną demokrację.

2. ROSJA A DEMOKRACJA

- Rozumienie przez Rosjan demokracji, liberalizmu, wolności oraz praw człowieka jest niejednoznaczne, a wśród podzielanych opinii wiele jest sprzecznych. Rosjanie widzą niewielkie możliwości zastosowania powyższych wartości w ich własnym życiu. Około 65% respondentów nie było w stanie opisać, co liberalna demokracja dla nich oznacza. Poproszeni jednak o wybranie spośród szeregu opisów tych, które najlepiej charakteryzują demokrację, ponad połowa (54%), która wskazała na pozytywne strony tego ustroju wybrała opis demokracji jako „sprawiedliwego systemu rządów państwa oparty o uczestnictwo wszystkich obywateli na równych warunkach” albo „szereg gwarancji przestrzegania praw i swobód obywateli przez władze/rząd”. Jedynie 9% powołało się na takie podstawowe zasady demokratyczne jak „swobodna konkurencja pomiędzy partiami politycznymi wybranymi przez wyborców” oraz „rozdzielenie władzy (wykonawczej, sądowniczej i ustawodawczej) oraz rozliczanie władz przez obywateli”.
- Spośród osób dostrzegających raczej negatywne strony demokracji, najwięcej (19%) twierdzi, że demokracja to tylko „puste gadanie i demagogia”, 12% uważa, że jest to „system rządów dla krajów normalnych, ale nie dla Rosji”, a 11% sądzi, że oznacza ona „chaos, nieład oraz anarchię”.
- 12% twierdzi, że demokracja jest odpowiednia dla innych narodów, ale nie dla Rosji. Jedynie 37% Rosjan uważa, że w ogóle istnieje w ich kraju.

Z czym najbardziej utożsamiasz słowo „demokracja”? (Respondenci mogli wybrać kilka odpowiedzi)

Pozytywne strony	(%)	Negatywne strony	(%)
Sprawiedliwy system rządów państwa oparty o uczestnictwo wszystkich obywateli na równych prawach	27	Puste gadanie, demagogia	19
Szereg gwarancji przestrzegania praw i swobód obywateli przez władze/rząd	27	System rządów dla „krajów normalnych”, ale nie dla nas	12
Sposób na krytykowanie władz/rządu wszystkich szczebli	13	Chaos, nieład oraz anarchię	11
Rozdzielenie władzy wykonawczej, sądowniczej i ustawodawczej oraz rozliczanie władz przez obywateli	9	System rządów, który wykazał swoją nieskuteczność w Rosji (1990-1999)	10
Swobodna konkurencja pomiędzy partiami politycznymi wybranymi przez wyborców	9	Brak twardej ręki w rządzeniu krajem, rozproszenie odpowiedzialności	8
Łącznie	85	Łącznie	60

- Zachodnia demokracja jako system polityczny nie przemawia do większości Rosjan. Ponad 40% respondentów uważa ją za nieodpowiednią (30%), czy nawet destrukcyjną dla Rosji (kolejne 12%).
- Powyższy pogląd wydaje się być sprzeczny z faktem, że prawie połowa badanych uważa, że Rosja potrzebuje demokracji (przeciwnego zdania jest jedynie 19%).
- Na pytanie o zachodnią demokrację i kulturę, 30% twierdzi, że „nie jest odpowiednia dla nas”, podczas gdy 45% uważa, że „możemy się na nich wiele skorzystać”. Ten rozdzwitek wynika wyraźnie z przekonania podzielanego przez Rosjan, że istnieje demokracja rosyjska oraz demokracja zachodnia. Rosyjska demokracja jest postrzegana jako opiekuńcza i stąd popularność systemu radzieckiego

Czy uważasz, że zachodnia demokracja oraz zachodnia kultura...

	Kwiecień 2000	Grudzień 2006
Są konieczne, pomogą Rosji stanąć na nogi	2	3
Można na nich wiele skorzystać	55	45
Nie są odpowiednie dla nas	25	30
Są destrukcyjne, zgubne dla Rosji	10	12
Brak zdania	8	10

- Na pytanie o preferencje wobec rosyjskiego systemu rządów, 35% woli system ZSRR, 26% obecny system, a 16% demokrację w stylu zachodnim.

Który system polityczny jest Twoim zdaniem najbardziej odpowiedni dla Rosji?

	1996 ¹ (%)	1997 ² (%)	1998 ² (%)	2000 ² (%)	2003 ² (%)	2004 ² (%)	2005 ² (%)	2006 (%)
System radziecki, jaki mieliśmy przed latami 90-tymi ubiegłego stulecia	34	38	43	42	48	41	42	35
Obecny system	18	11	5	11	18	19	23	26
Demokracja oparta o model zachodni	25	28	32	26	22	24	20	16
Inny	8	8	7	4	6	5	6	7
Brak zdania	15	15	13	17	6	11	9	16

- Na pytanie czy Rosja kiedykolwiek była państwem demokratycznym, a jeśli tak to kiedy, 27% uważa, że Rosja nigdy nie miała demokracji. Jedna trzecia twierdzi, że Rosja jest obecnie demokracją, podczas gdy 12% jest przekonanych, że Rosja była demokratyczna w czasach Breżniewa.
- Rosjanie w ogromnej większości są apatyczni i nisko oceniają stopień swego wpływu na swój kraj, miasto lub region, swoją dzielnicę czy ulicę. Co najmniej trzy czwarte stwierdza, że mają niewielki lub żaden wpływ na cokolwiek poza swoją rodziną. Najczęściej (ok. 90% w każdym przypadku) badani uważają, że mają niewielki lub żaden wpływ na to, co dzieje się w Rosji jako państwie, w ich regionie, czy mieście.

Jaki wpływ możesz mieć na to, co dzieje się w...?

	Decydujący/Znaczący (%)	Mały/bardzo mały/żaden (%)	Brak zdania (%)
Kraju jako całości	2	94	4
Twoim mieście, regionie	3	93	4
Twojej dzielnicy, ulicy	9	88	4
Twojej pracy	16	74	10
Twojej rodzinie	81	17	2

- Na pytanie o możliwości odwołania się od niewłaściwego traktowania przez państwo, Rosjanie odpowiadają, że woleliby pójść do europejskiego trybunału praw człowieka (19%), niż do sądu rosyjskiego (17%). Stoi to w sprzeczności z ich podejrzliwością wobec instytucji UE. Podobna liczba mieszkańców Rosji wołałaby opowiedzieć o sprawie mediom lub upowszechnić swoje poglądy w Internecie.
- Zapytani o zestaw określeń odzwierciedlających wartości demokratyczne, pojęcie „prywatnej własności” wybiera 44% respondentów spośród wszystkich badanych, którzy wcześniej pozytywnie odnieśli się do pojęcia demokracja. Określenie „prywatnej własności” zajęło drugie miejsce zaraz po „ochronie praw człowieka”. To określenie wybiera 49% z badanych, którzy wcześniej odnieśli się pozytywnie do tego terminu. Spośród tych, którzy mają odczucia negatywne w stosunku do demokracji, większość (40%) ma takie same odczucia wobec kapitalizmu, a za nimi jest nieco ponad jedna trzecia (36%) tych, którzy są przeciw prywatyzacji, czego źródłem można szukać w radzieckiej propagandzie. Ponad 80% uważa, że niemożliwym jest zarobić miliony rubli w sposób uczciwy.
- W kwestii tego, jak rosyjska demokracja funkcjonuje obecnie, działalność Dumy (36%) oraz Rady Federacji (38%) jest postrzegana jako mająca pozytywny wpływ na życie zwykłych ludzi.
- Jedna piąta ankietowanych uważa, że Duma oraz parlament lokalny powinny być w pełni kontrolowane przez władzę wykonawczą, a jedna trzecia, iż powinny być częściowo kontrolowane przez władzę wykonawczą. Jedynie 23% respondentów uważa, że powinny być w pełni niezależne.
- Porównując powyższe poglądy z tym, co się dzieje w rzeczywistości, 5% jest zdania, że lokalne parlamenty są w pełni niezależne, 11% że są kontrolowane przez rząd rosyjski, a co piąty, że kontroluje je lokalna administracja. Równocześnie 31% uważa, że są skorumpowane i każdy posiadacz dużej kwoty pieniędzy może doprowadzić do nagięcia prawa.
- Opisany powyżej poziom sceptycyzmu znalazł odzwierciedlenie w oświadczeniu 17% badanych, że nie będą głosować w zbliżających się wyborach parlamentarnych (do Dumy). 11% jeszcze nie podjęło decyzji czy głosować. Prawie jedna czwarta Rosjan (23%) nie wie na kogo odda swój głos.

3. ROSYJSKIE PAŃSTWO

- Większość Rosjan uważa, że państwo powinno zapewnić swoim obywatelom „godziwy standard życia”, natomiast jedna czwarta twierdzi, że „państwo powinno ustalić jednakowe zasady dla wszystkich i ściśle je przestrzegać”.

Jakie powinny być relacje pomiędzy państwem a jego obywatelami?

	Styczeń 2001 ¹ (%)	Marzec 2006 (%)
Państwo powinno jak najmniej wtrącać się do życia oraz działalności gospodarczej swoich obywateli	6	4
Państwo powinno ustalić jednakowe zasady dla wszystkich i ściśle je przestrzegać	19	25
Państwo powinno dbać o swoich obywateli zapewniając im godziwy standard życia	71	63
Brak zdania	4	8

- Największym zaufaniem Rosjanie darzą Prezydenta (58%) oraz kościół (40%). Większość Rosjan wykazuje nieufność wobec innych instytucji, a szczególnie sądów oraz organów egzekwujących prawo. Jedynie jedna czwarta respondentów uważa się za chronionych przez prawo, a przeciwnego zdania jest aż 68% Rosjan.
- Na pytanie, który system państwowy jest idealny dla Rosji, większość (62%) podaje taki, w którym Prezydent ma ogólną kontrolę i koordynuje prace wspólnie prowadzone przez Dumę, rząd, władzę ustawodawczą oraz system sędziowski. Jedynie 18% uważa, że rozdzielenie władzy wykonawczej od ustawodawczej i sędziowskiej byłoby lepsze dla kraju.

Co Twoim zdaniem byłoby lepsze dla Rosji?

	(%)
Rozdzielenie władzy wykonawczej, ustawodawczej oraz sędziowskiej	18
Wspólne działania władzy wykonawczej, ustawodawczej oraz sędziowskiej koordynowane przez Prezydenta?	62
Brak zdania	20

Czego Twoim zdaniem Rosja potrzebuje najbardziej: umocnienia władzy czy też odpowiedzialności władzy wobec społeczeństwa?

	2001 (%) ¹	2006 (%)
Umocnienia władzy	37	43
Jej odpowiedzialności wobec społeczeństwa	54	42
Brak zdania	9	15

4. PRAWA CZŁOWIEKA

- Z szerokiej gamy praw składających się na prawa człowieka, większość badanych (68%) za najważniejsze uznaje prawo do życia, nieco mniej (64%) – prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Prawo do wyboru zatrudnienia i pracy (36%) jest już rzadziej wybierane niż pierwsze dwa prawa. Mniej niż jedna trzecia Rosjan (29%) przytacza prawo do sprawiedliwego procesu sądowego, 22% – prawo do swobody myśli, sumienia oraz wyznania, a jedna piąta wybiera prawo do zostania ukaranym wyłącznie zgodnie z prawem.

Które z następujących praw człowieka są Twoim zdaniem najważniejsze?

	(%)
Prawo do życia	68
Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego	64
Prawo wyboru zatrudnienia i pracy	36
Prawo do posiadania własności prywatnej (nieruchomość, ziemia, samochód, środki produkcji)	32
Prawo do rzetelnego procesu	29
Wolność myśli, sumienia i wyznania	22
Zakaz karania bez ustawy	20
Wolność słowa	18
Prawo do skutecznego środka odwoławczego	17
Prawo dostępu do informacji (publicznej)	12
Prawo swobodnego poruszania się	12
Zakaz dyskryminacji	10
Prawo do zawarcia związku małżeńskiego	9
Wolność zrzeszania się i stowarzyszania	4
Brak zdania	1

- Prawie połowa Rosjan pozytywnie postrzega termin „ochrona praw człowieka”.
- Jedna trzecia ankietowanych (32%) twierdzi, że martwią ich poważne naruszenia praw człowieka w Rosji. Jedynie 12% uważa, że obecna sytuacja w zakresie praw człowieka jest zadowalająca.
- Powtarzane co dwa miesiące badanie przeprowadzane przez Centrum Lewada monitoruje zmiany opinii Rosjan na temat praw człowieka. Podzielone poglądy na temat tego, kto powinien chronić i dbać o rosyjskich obywateli wskazują na to, że Rosjanie zdanie na ten temat wyrobili dawno temu, w czasach ZSRR, i niewiele zmieniło się od tamtych czasów. Rosjanie najczęściej rozumieją termin „prawa człowieka” w sposób następujący: *„jest to gwarancja tego, że opiekuńcze państwo dba o czyjeś życie, pracę oraz opłaci jego pracę, wykształcenie, opiekę zdrowotną i opiekę społeczną”*.

5. NIEZAWISŁOŚĆ SĄDU I RZĄDY PRAWA

- 37% respondentów jest zdania, że rosyjska władza sądownicza jest skorumpowana i każdy, kto ma pieniądze może uzyskać w sądzie pomyślny dla siebie wyrok.
- 18% sądzi, że sądy są kontrolowane przez lokalną administrację, 12%, że są kontrolowane przez rząd, a 31% nie udzieliło żadnej odpowiedzi.
- Na temat tego, kto powinien kontrolować władzę sądowniczą, zdania są równo podzielone. 27% uważa, że sądy powinny być w całości kontrolowane przez władzę wykonawczą, 29% opowiada się za częściową kontrolą ze strony władzy wykonawczej (administracji), a 27% chce, aby sądownictwo było w pełni niezależne od władzy wykonawczej.
- Zapytani o poglądy na temat rosyjskiej praworządności, respondenci wyodrębniają pięć kluczowych praw człowieka w następującej kolejności: prawo do życia, prywatności, prawo do własności, prawo do pracy, prawo do rzetelnego procesu.
- 68% Rosjan uważa, że prawo ich nie chroni, a jedna trzecia sądzi, że w Rosji jest za dużo osób uważających, że stoją ponad prawem. Jeden na trzech jest zdania, że każdy w kraju jest skorumpowany. Wielu Rosjan uważa, że niektórzy ludzie są ponad prawem: 59% wskazuje na członków rządu oraz urzędników państwowych, 52% – na ludzi posiadających dużo pieniędzy, 41% – na polityków, a 41% – na „siłowników” (służby specjalne). Jednocześnie 16% badanych uważa, że nikt nie przestrzega prawa w Rosji.

Dlaczego nie czujesz się chroniony przez prawo? (To pytanie zadano jedynie tym, którzy stwierdzili, że nie czują się chronieni przez prawo)

	(%)
Prawa pisane nie są dla wszystkich; jest zbyt wielu ludzi, którzy uważają, że są ponad organami przestrzegania prawa, agencjami bezpieczeństwa itd.)	34
System jest skorumpowany, moje przesłuchanie w sądzie nie byłoby sprawiedliwe i bezstronne	31
Prawa są dowolnie interpretowane przez osoby będące u władzy	28
Prawa nieustannie się zmieniają	17
Obywatele nie mają dostępu do instrumentów wywierania wpływu na władze	15

6. GOSPODARKA RYNKOWA

- Rosjanie nie bardzo radzą sobie z precyzyjnym zdefiniowaniem takich pojęć jak „demokracja”, „wolność” czy „liberalizm”, ale dość dobrze radzą sobie z definicją „porządku” i wartości, które to pojęcie najlepiej oddaje. Zdaniem większości (44%) „porządek” oznacza „stabilność polityczną i gospodarczą”, na drugim miejscu (40%) znalazło się określenie „ściśle przestrzeganie prawa zarówno przez urzędników, jak i obywateli”, na trzecim (38%) jest sformułowanie „koniec okradania państwa”.

Czy można zarobić uczciwie miliony w Rosji?

	(%)
Tak	13
Nie	83
Brak zdania	4

Jakie są Twoje odczucia na temat następujących zwrotów?

	Pozytywne (%)	Neutralne (%)	Negatywne (%)
Gospodarka rynkowa	29	44	24
Własność prywatna	44	38	14
Kapitalizm	10	46	40
Prywatyzacja	22	38	36
Ochrona praw człowieka	49	33	14
Liberalna demokracja	10	49	26

Które stwierdzenie najlepiej wyraża to, co Twoim zdaniem znaczy określenie „porządek”?

	(%)
Stabilizacja polityczna i gospodarcza	44
Ściśle przestrzeganie prawa zarówno przez urzędników jak i obywateli	40
Koniec okradania państwa	38
Ochrona socjalna dla będącej w gorszej sytuacji części społeczeństwa	32
Koniec walk o władzę prowadzących do wyniszczenia kraju	29
Możliwość egzekwowania praw jednostki	28
Ścisła dyscyplina	25
Czyste ulice oraz sprawny system transportu publicznego	23
Bezpieczeństwo (życia)	21
Zaangażowanie wojska, służb specjalnych, policji politycznej w zwalczanie przestępczości	13
Ograniczenie demokratycznych praw oraz swobód	1
Slogan, który toruje drogę do demokracji	1
Brak zdania	3

¹ Własne badanie Centrum Lewada.

² 1997-2003 – ankieta Wszechrosyjskiego Centrum Badania Opinii Publicznej (VCIOM), 2003-2006 – (VCIOM zostało przejęte przez Centrum Lewada).

Metodologia

W grudniu 2006 roku Centrum Analityczne Jurija Lewada w Moskwie przeprowadziło reprezentatywne dla całego kraju badanie opinii publicznej w Rosji. Jego celem było uchwycenie tego, jak Rosjanie rozumieją i postrzegają podstawowe wartości demokratyczne, takie jak prawa obywateli, podział władzy państwowej, prawa człowieka oraz rządy prawa, ich znaczenia dla Rosji i Rosjan, a także postawy Rosjan wobec Europy jako bastionu tych wartości.

Badanie zostało przeprowadzone w 130 miejscowościach 46 regionów Rosji. Bezpośrednie wywiady przeprowadzono na reprezentatywnej próbie 1.600 respondentów w wieku od 18 lat wzwyż.

Badania realizowane przez Centrum Lewada

„*Monitoring*” to badanie omnibusowe przeprowadzane przez Centrum Lewada co dwa miesiące na reprezentatywnej próbie Rosjan mieszkających w miastach i wsiach (2100 respondentów w wieku od 16 lat wzwyż). Dodatkowo przeprowadzono jeszcze 300 wywiadów z mieszkańcami Moskwy (w sumie w Moskwie przeprowadzono 430 wywiadów).

„*Monitoring Zmian Ekonomicznych i Społecznych*” analizuje tendencje w kwestiach społecznych; poglądy rosyjskiej ludności na temat ich obecnej sytuacji oraz perspektyw zmian; ocenia obecną sytuację społeczno-gospodarczą w Rosji i regionach oraz perspektywę zmian; poziom zaufania do instytucji rządowych, partii politycznych i polityków; potencjał protestu w różnych grupach społecznych oraz wiele innych tematów.

„*Kurier*” to comiesięczne badanie omnibusowe przeprowadzane na ogólnokrajowej reprezentatywnej próbie 1.600 respondentów w wieku od 18 lat wzwyż.

Komentarz Dyrektora Centrum UE-ROSJA, FRASERA CAMERONA

Wyniki opisanego powyżej badania mają ogromne znaczenie dla europejskich decydentów negocjujących nowy traktat partnerstwa strategicznego z Rosją.

Podobnie jak Europejczycy, Rosjanie przykładają dużą wagę do przestrzegania praw człowieka – badanie ujawniło poważne wątpliwości Rosjan co do możliwości korzystania przez nich w obecnych warunkach z praw, które są oczywiste dla większości Europejczyków. Dotyczy to na przykład prawa do sprawiedliwego procesu czy posiadania własności prywatnej.

Co ciekawe, badanie ujawniło poglądy odmienne od poglądów Europejczyków na temat tego, jak powyższe podstawowe prawa powinny zostać zapewnione. O ile Europejczycy uważają prawa człowieka, rządy prawa oraz poszanowanie własności prywatnej za nierozłącznie powiązane ze społeczeństwem demokratycznym, dla Rosjan demokracja nie budzi tych samych pozytywnych skojarzeń, a wielu Rosjan w ogóle jej nie rozumie.

Podobne niepokoje i wątpliwości są wyrażane na temat zachodniego systemu rynkowego. Szczególnie dotyczy to prywatyzacji, która przez większość Rosjan jest ściśle kojarzona z chciwością, korupcją oraz nieuczciwością.

Zważywszy na taki sceptycyzm przejawiany przez Rosjan wobec dwóch podstawowych elementów społeczeństwa europejskiego, nie dziwi fakt, że ogólne postrzeganie Europy przez Rosjan jest negatywne. Zamiast stanowić pozytywny element wpływu i wzorzec dla Rosji uważa się, że Europa przede wszystkim ponosi odpowiedzialność za wykorzystywanie zasobów surowcowych i intelektualnych Rosji. Badania ujawniają, że od roku 1998 poparcie wśród Rosjan dla przyjęcia demokratycznego systemu politycznego opartego o model zachodni spada.

Odwracanie się Rosjan od Europy mimo końca komunizmu musi stanowić źródło niepokoju dla Unii Europejskiej. Priorytetem UE powinno być odwrócenie tej tendencji.

Wraz z wzrastającym wzajemnym uzależnieniem Rosji i UE poprzez handel i energię, coraz silniejsza będzie potrzeba konstruktywnego dialogu opartego na uznaniu kluczowych wartości. Bez tego porozumienia wzajemne relacje będą tonąć w braku zaufania, a wiele okazji do odniesienia wzajemnych korzyści zostanie utraconych.

Obecnie UE nie może uchylać się od odpowiedzialności w tym zakresie. Ponowne zajęcie przez Rosję pozycji globalnej potęgi umacnia potrzebę tego, aby UE stała się źródłem pozytywnego wpływu. W żadnym przypadku Unia nie powinna podzielać opinii, które są silnie obecne w rosyjskim społeczeństwie, że demokracja „nie jest dla Rosji”. Demokracja jest dla wszystkich.

Twarde stanowisko Unii w tej sprawie nie tylko przyniesie korzyści Rosjanom, ale także położy podwaliny pod długofalowe, konstruktywne i ekonomicznie korzystne partnerstwo handlowe pomiędzy Europą a Rosją. Rosjanie zaś powinni bardziej zaangażować się nie tylko w Europę, ale również w zasady leżące u podstaw Europy.